

Ю.В. Лапухіна

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Наукові керівники: канд. філол. наук,

доцент В.В. Жуковська,

канд. педаг. наук, В.О. Папіжук

Семантичні та структурні особливості фразеологічних одиниць із соматичним компонентом (на матеріалі англійської та французької мов)

Важливим об'єктом дослідження сучасної лексикології є фразеологізми, що відіграють важливу роль у спілкуванні та відображають менталітет і світобачення певної нації. Дослідженнями у галузі фразеології займалися такі видатні вчені, як В. фон Гумбольдт (1821), О. О. Потебня (1892), Шарль де Баллі (1905), В. В. Виноградов (1963), О. В. Кунін (1972), А. Г. Назарян (1987), В. М. Мокієнко (1989), М. П. Кочерган (1999), І. В. Корунець (2003), в працях яких закладені основи вивчення специфіки фразеологічних одиниць. Хоча фразеологізми вже тривалий час є об'єктом лінгвістичних досліджень, виникає потреба типологічного вивчення фразеологічних одиниць в англійській та французькій мовах. Актуальність запропонованої статті визначається необхідністю здійснення порівняльного аналізу фразеологічних одиниць із соматичним компонентом з метою дослідження їх семантичних, структурних та функціональних характеристик.

Метою статті є порівняльний аналіз структурно-семантичних особливостей фразеологізмів із соматичним компонентом в сучасних англійській та французькій мовах, що дозволить прослідкувати спільне й відмінне у фразеологічних одиницях мов, що розглядаються.

Матеріалом дослідження слугують 416 англійських та 192 французьких фразеологізмів із соматичним компонентом, відібраних за допомогою методу суцільної вибірки із відповідних словників «Oxford Dictionary of Idioms» [5],

укладачем якого є Джудіс Сіфрінг, та «Les expressions idiomatique» [4], укладачами якого є Ізабель Шоле та Жан-Мішель Роберт.

Протягом минулого століття сформувався багато підходів до визначення об'єкту фразеології, а саме фразеологічних одиниць, та ознак (критеріїв), які повинні мати місце у їхній структурі. У нашій роботі *фразеологічна одиниця трактується* як одна із мовних універсалій, особливий знак мови, який характеризується своєю стійкістю (сталістю форми), метафоричністю, переносним значенням та експресивним поєднанням слів, має цілісне значення та більш складну структуру, ніж слово та є відображенням національної культури та свідомості, що закріплені в семантиці одиниці.

Оскільки наша розвідка присвячена дослідженню фразеологізмів з соматичним компонентом у сучасних англійській та французькій мовах, варто визначити, яку роль соматизми займають в мові. Соматична лексика позначає елементи тіла людини. Вона є однією з найдавніших лексичних груп у світі, поява якої в мові датується періодом пізнання людини об'єктів дійсності за допомогою відчуттів, органів та частин тіла [3]. Отже, соматичні фразеологізми – це фразеологічні одиниці, в яких головний елемент виражається соматичним компонентом, тобто назвою частини тіла людини і характеризуються високою емотивністю, переосмисленням та переносним значенням [1]. Вивчення семантичних та структурних характеристик ФО з соматичним компонентом в англійській та французькій мовах відбувалося у два етапи. На першому етапі розвідки було здійснено семантичну класифікацію фразеологічних одиниць, а на другому етапі ми розглянули їх структуру. Отож, з метою вивчення семантичних характеристик було відібрано 416 фразеологічних одиниць англійської мови з соматичним компонентом (*head, neck, shoulder, chest, elbow, arm, leg, finger, nail, knee, heel, toe, foot, eye, ear, lip, mouth, nose* та ін.) та 192 фразеологічних одиниць французької мови (*la tête, les yeux, le nez, l'oreille, la bouche, la main, la cou, l'épaule, le bras, le coude, les doigts, la jambe, le pied* та ін.). Отримані ФО було прокласифіковано на такі лексико-семантичні групи:

1) ФО з соматичним компонентом, що позначає зовнішні елементи організму: а) частини тіла (*head / la tête, hand / la main, foot / le pied*);

б) органи чуття (*eyes / les yeux, nose / le nez, ears / les oreilles*);

в) похідні елементи організму (*nail / l'ongle*).

2) ФО з соматичним компонентом, що позначає внутрішні елементи організму:

а) внутрішні органи (*heart / le cœur*);

б) елементи систем, що не позначають частин тіла людини, але входять до його складу (*bone / l'ossement, blood / le sang*).

3) абстрактне поняття (*soul / l'âme*).

Розглянемо детальніше семантичні характеристики досліджуваних англійських та французьких фразеологічних одиниць з соматичним компонентом на позначення зовнішніх елементів організму. Зокрема група фразеологічних одиниць з компонентом «частина тіла» нараховує 273 фразеологічні одиниці англійської мови та 123 фразеологічні одиниці французької мови. Група фразеологічних одиниць з компонентом «органи чуття» містить 133 фразеологічні одиниці англійської мови та 69 фразеологічні одиниці французької мови.

Аналіз англійських фразеологічних одиниць групи на позначення зовнішніх елементів організму свідчить, що найбільш вживаними є фразеологічні одиниці з соматичним компонентом «eye», наприклад: *leap to the eye, the eye of a needle, to have eyes like saucers*. Вона налічує 68 одиниць і становить 17% від дослідженої групи. Відсоток фразеологічних одиниць з іншими соматичними компонентами у цій же групі такий: компонент «hand» становить 15% (*get your hand in*), «head» – 11% (*do someone's head in*), «foot» – 10% (*have a foot in both camps*), «finger» – 6% (*have your finger on the pulse*), «mouth» – 6% (*down in the mouth*), «nose» – 6% (*keep your nose out of*), «ear» – 4% (*up to your ears in*), «leg» – 4% (*take your legs*), «heel» – 3% (*set someone back on their heels*), «arm» – 3% (*with open arms*), «lip» – 3% (*pay lip service to something*), «shoulder» – 2% (*the cold shoulder*), «nail» – 2% (*a bed of nails*),

«toe» – 2% (*toe the line*), «knee» – 1% (*weak at the knees*), «elbow» – 1% (*lift your elbow*). Як свідчить наше дослідження, найменш вживаними є соматичні компоненти «knee» та «elbow» (див. Рис.1).

Аналіз французьких фразеологічних одиниць на позначення зовнішніх елементів організму виявив, що найбільш вживаними є ФО з компонентом «la tête», (наприклад, *avoir la tête pres du bonnet*), яка становить 23% від досліджених фразеологічних одиниць групи. Відсоток французьких фразеологічних одиниць з іншими соматичними компонентами такий: «les yeux» становить 13% (*crever les yeux*), «le nez» – 10% (*avoir du nez*), «les oreille» – 7% (*avoir de l'oreille*), «la bouche» – 6% (*faire la fine bouche*), «la main» – 10% (*passer la main*), «la cou» – 3% (*avoir un cou de girafe*), «l'épaule» – 1% (*avoir la tête sur les epaules*), «le bras» – 6% (*etre dans les bras de Morphee*), «le coude» – 2% (*sous le coude*), «les doigts» – (*passer la bague au doigt*), «la jambe» – 4% (*tenir la jambe a quelqu'un*), «le pied» – 8% (*prendre son pied*). Як свідчить матеріал нашого дослідження, найменш вживаними є ФО з соматичним компонентом «l'épaule» (див. Рис.1):

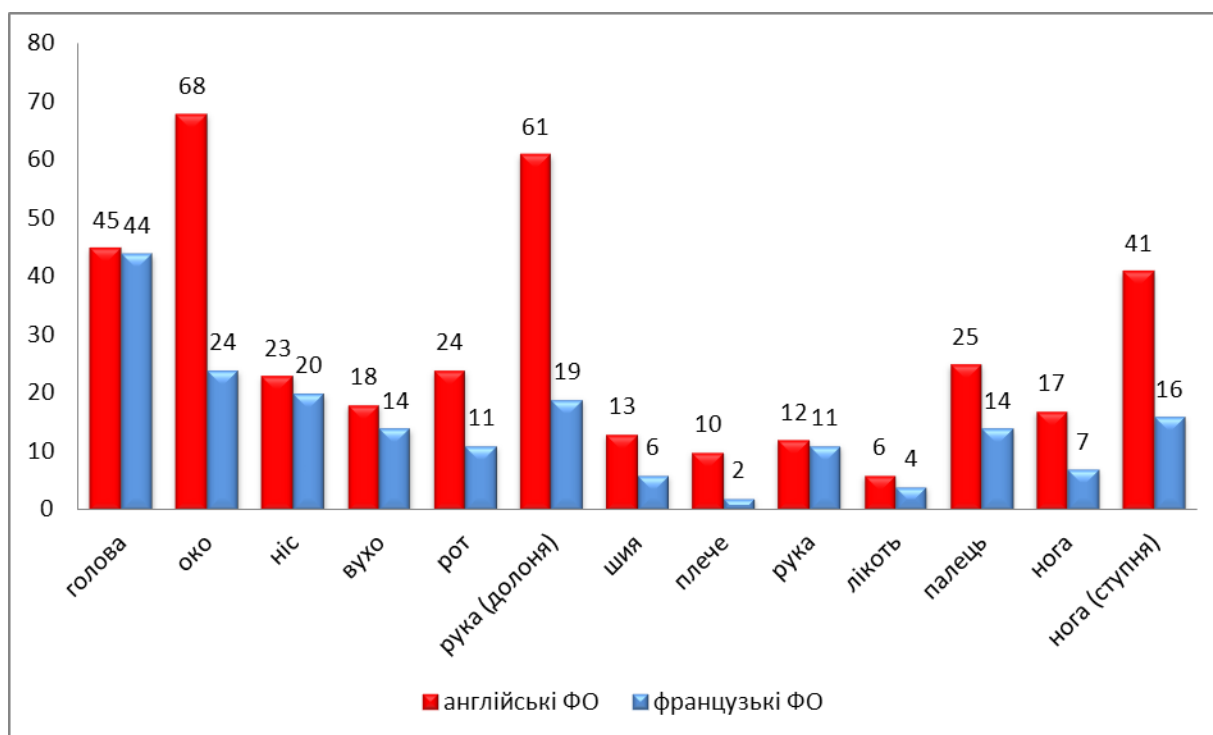

Рис.1. Порівняльна характеристика соматичних компонентів аналізованих ФО в англійській та французькій мовах

Проаналізувавши семантику фразеологічних одиниць з компонентом «голова» в англійській та французькій мовах, ми бачимо, що цей компонент слугує позначенням інтелектуальних здібностей людини: *over your head* – щось, що неможливо зрозуміти; *have a swollen head on the right way* – мати здоровий глузд; *avoir un petit pois dans la tête* – бути дурним; *avoir la tête sur les épaules* – бути розумним (мати голову на плечах).

Компонент «око» в англійській та французькій мовах позначає власне зір, можливість бачити. Наприклад, *clap (or lay or set) eyes on* – дивитись на щось, бачити щось; *avoir de la merde dans les yeux* вживають в ситуації, коли нічого не видно. Для опису погляду закоханої людини вживають фразеологізми: *a sight for sore eyes* та *des yeux de merion frit*.

Фразеологічні одиниці з компонентом «вухо» перш за все позначають власне слух та можливість чути: *cock your ears, be all ears* – уважно слухати, *fall on deaf ears* – бути ігнорованим, непочутим іншими, *être dur d'oreille* – погано чути, *avoir de l'oreille* – мати слух (про музику).

Компонент «рот» позначає дії, що виконуються безпосередньо цією частиною тіла: *put your foot in your mouth* – сказати щось нетактовне, щось, що ставить людину в незручне становище, *en avoir plein la bouche* – говорити без зупинки.

На другому етапі розвідки було проаналізовано структуру досліджуваних фразеологічних одиниць. Варто зазначити, що дослідники виокремлюють такі типи фразеологізмів, пов'язуючи їх із частинами мови компонентів, що входять до складу одиниці: дієслівні, субстантивні, ад'єктивні та адвербіальні фразеологізми [2: 35-36].

Отож, наше дослідження показує, що кількість англійських фразеологічних одиниць становить: 292 дієслівних (*have your finger on the pulse* – бути обізнаним в нещодавніх новинах), 61 субстантивних (*a price on head* – винагорода за затримання чи смерть людини), 27 ад'єктивних (*as long as your arm* – дуже довгий) та 36 адвербіальних (*the twinkling of an eye* – миттєво) фразеологізмів; кількість французьких

фразеологічних одиниць – 130 дієслівних (*parler du nez* – відчувати, «мати нюх»), 22 субстантивних (*la tête a l'envers* – серйозна проблема), 32 ад'єктивних (*avoir un poil dans la main* – лінивий) та 8 адвербіальних (*par tête de pipe* – на кожную людину) фразеологізмів (див. Рис.2):

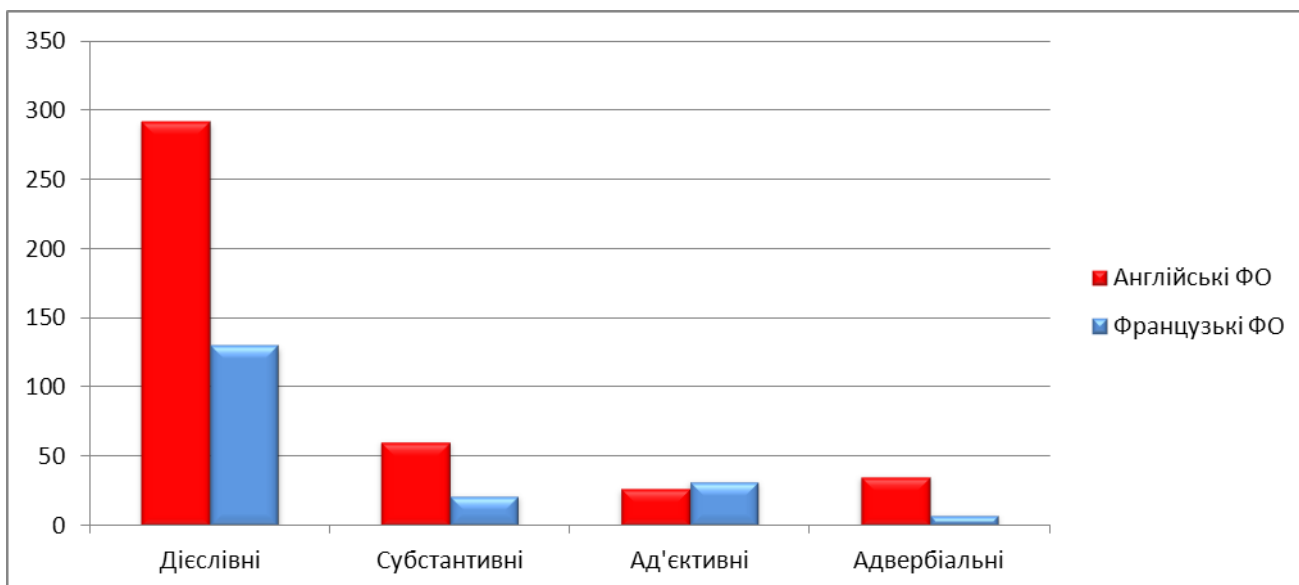

Рис.2. Порівняльна характеристика структурних типів досліджуваних ФО в англійській та французькій мовах

Таким чином, здійснений аналіз семантичних та структурних особливостей фразеологізмів із назвами частин тіла в англійській та французькій мовах виявив їх спільні та відмінні риси. Дослідження показало, що фразеологічні одиниці з соматичним компонентом є доволі вживаними в обох мовах та відображають менталітет народу, до лексичного складу мови якого вони належать.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Козоріз Г. Класифікація соматичних фразеологізмів [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2012/Philologia/3_105427.doc.htm.
2. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов: Навч. посібник/І.В. Корунець– Вінниця: Нова книга, 2003. – 458 с.
3. Яніцька Н. Соматична лексика як об'єкт вивчення в іншомовній аудиторії – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://philology.lnu.edu.ua/teoria_praktyka_ukr_mova/vyp_03_2008/34.%20Yanitska.pdf.
4. Chollet I. Les expressions idiomatique. – CLE INTERNATIONAL, 2008. – 224 p.
5. Siefring J. Oxford Dictionary of Idioms. – Oxford, 2004. – 340 p.

